

ที่มา: http://www.matichon.co.th/local/news_592629

การค้ามนุษย์: สถานการณ์และกลไกการแก้ไขปัญหา Human trafficking: Situation and mechanism of problem solving

นิภาพรรณ เจนสันติกุล*

บทคัดย่อ

สถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทยส่งผลให้ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มบัญชีที่ ๓ ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีปัญหาการค้ามนุษย์ในระดับรุนแรง ทั้งนี้สาเหตุมาจากกลไกการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดช่องว่างทางสถานะเศรษฐกิจและสังคม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดการเอารัดเอาเปรียบต่อเด็กและสตรีที่เป็นกลุ่มอ่อนแอในสังคมด้วยการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่เหมาะสมควรกำหนดนโยบายและมาตรการการลงโทษที่ชัดเจน และควรร่วมมือจัดการปัญหาแบบหุ้นส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน

คำสำคัญ: การค้ามนุษย์ สถานการณ์

* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (Department of Public Administration, Faculty Humanities and Social Science, Nakhon Pathom Rajabhat University)

Abstract

Human trafficking situation in Thailand has resulted in Thailand being classified as Tier 3, a country with severe human trafficking. This is due to the lack of balance between economic development and social development, resulting in a gap in economic and social status. Social inequalities are exploited among vulnerable children and women in society through various forms of exploitation. Therefore, appropriate approaches to resolving human trafficking should define clear policies and punishments and should collaborate on problem solving for partnerships of government, private and public sectors.

Keywords: Human trafficking, Situation

บทนำ

ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนเชื่อมโยงกับหลายเรื่องของสังคม อาทิ ๑) การย้ายถิ่น ซึ่งจากรายงานของโครงการความร่วมมือสหประชาชาติเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (United Nations Inter-Agency Project on Human Trafficking: UNIAP) ชี้ให้เห็นว่าเหยื่อจากการค้ามนุษย์มักมาจากครอบครัวยากจนและมีระดับการศึกษาต่ำ และยังพบว่าผู้อพยพย้ายถิ่นนั้นมีอายุน้อยลง นอกจากนี้การที่ได้รับความอิทธิพลของกระแสบริโภคนิยมก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้อพยพย้ายถิ่นจำนวนมากถูกหลอกลวงให้เข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์โดยการติดต่อภายในท้องถิ่น โดยขบวนการค้ามนุษย์พยายามเสาะหาบุคคลที่ต้องการย้ายถิ่นฐานหรือคนที่ต้องการย้ายถิ่นนั้นอาจติดต่อมายังบุคคลที่มีหนทางที่สามารถพาพวกเขาเดินทางเข้าไปยังไทยและช่วยให้มีงานทำ (โครงการความมั่นคงศึกษา, ๒๕๕๘) ๒) การลักลอบเข้าเมือง ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ๔ ประเทศ ได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย โดยประเทศเพื่อนบ้านที่มีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศไทยมากที่สุด คือ ประเทศพม่า ซึ่งอยู่ติดพรมแดนทางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย โดยมีเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเลติดกับประเทศไทยยาวถึง ๒,๔๐๑ กิโลเมตร โดยมีเส้นทางติดต่อระหว่างกันครอบคลุมตามจังหวัดต่าง ๆ ของไทย ๑๐ จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดตาก จังหวัดราชบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง โดยสาเหตุสำคัญของการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว คือ การขาดแคลนแรงงานระดับล่าง หรือแรงงานไร้ฝีมือ (Unskilled labors) (สนธิ สัตโยภาส, ๒๕๕๙, น. ๑๙๕) และ ๓) การค้าทาส โดยการค้ามนุษย์จำแนกเป็นการค้ามนุษย์แบบสองขั้นตอน คือ ผู้หญิงหรือเด็กได้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อหางานทำก่อนแล้ว ต่อมาถูกล่อลวงให้ย้ายถิ่นไปหางานทำในต่างแดนต่อไป และการค้ามนุษย์แบบขั้นตอนเดียว คือ ผู้หญิงและเด็กที่ถูกค้าโดยตรงจากหมู่บ้านในชนบทแล้วผ่านข้ามพรมแดนไปยังประเทศอื่น ในปัจจุบันเหยื่อการค้ามนุษย์มีทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่เหยื่อส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก โดยเหยื่อของการค้ามนุษย์ที่เป็นผู้หญิงมักจะถูกนำไปสู่ตลาดธุรกิจบริการทางเพศ และการทำงานบ้าน ซึ่งเป็นงานที่ยังมิได้รับการคุ้มครองสภาพการทำงานและค่าตอบแทน ทำให้ไม่มีหลักประกันในการทำงานและตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ มีชีวิตที่อยู่ภายใต้การครอบงำและการกระทำตามอำเภอใจของนักค้ามนุษย์ และนายจ้างที่ซื้อตนมา ส่วนผู้ชายมักจะถูกนำไปแสวงหาประโยชน์โดยเป็นแรงงานที่ถูกบังคับในการทำงานประมง (เมขลา วุฒิมวงศ์ และ สีดดา สอนศรี, ๒๕๕๖-๒๕๕๗, น. ๒๖๑-๒๖๒) แม้จะมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ในการบังคับและลงโทษ แต่กลับพบว่าไม่สามารถลดการกระทำผิดได้ โดยกลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อในการค้ามนุษย์ ได้แก่ กลุ่มเด็ก และกลุ่มสตรีที่ตกอยู่ในสภาวะจำยอม จากรายงานการค้ามนุษย์ประจำปี ๒๕๕๓ ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่จัดกลุ่มให้ประเทศไทยโดยลดระดับจากรดับ ๒ (Tier 2) เป็นระดับ ๒ บัญชีรายชื่อประเทศที่ต้องจับตามอง (Tier 2 Watch List) เพราะเห็นว่าประเทศไทยยังเป็นทั้งประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางของการค้ามนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงานและการบังคับค้าประเวณีคนไทยที่ถูกนำไปค้าในต่างประเทศ และถูกส่งตัวกลับประเทศไทยโดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ส่วนใหญ่ถูกนำไปค้าที่ประเทศบาหลีเรน มาเลเซียและสิงคโปร์ มีแรงงานชายไทยฝีมือต่ำในไต้หวัน มาเลเซีย เกาหลีใต้ อิสราเอล และประเทศในอ่าวเปอร์เซียถูกบังคับใช้แรงงานและเป็นแรงงานขูดหนี้ ส่วนผู้หญิงและเด็กถูกค้าเพื่อธุรกิจทางเพศและการบังคับค้าประเวณี ซึ่งรัฐบาลไทยไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำอย่างเต็มที่ในการขจัดปัญหาการค้ามนุษย์ แม้จะนำพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มาบังคับใช้อย่างต่อเนื่อง (พัทสุกร ศาสนะสุพินธ และคณะ, ๒๕๕๕, น. ๑๐๓-๑๐๔) และจากสถานการณ์การค้ามนุษย์ประจำปี ๒๕๕๘ โดยกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทยสหรัฐอเมริกาได้ประกาศจัดลำดับของกลุ่มประเทศที่มีปัญหาด้านการค้ามนุษย์ โดยกำหนดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มบัญชีที่ ๓ (Tier 3) ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศ

ที่มีปัญหาการค้ามนุษย์ในระดับรุนแรงเป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องดำเนินการ ตลอดจนมีมาตรการเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อันนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ ขึ้นให้มีผลบังคับใช้ โดยมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาไปเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมีการแก้ไขพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ อยู่บางประการ (กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และ เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล, ๒๕๕๘, น. ๗๔) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีการกำหนดมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งเพื่อใช้ในการจูงใจประชาชนผู้พบเห็นปัญหาการค้ามนุษย์ ให้มีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูล หรือชี้เบาะแสที่เกี่ยวข้องกับการกระทำอันเป็นการค้ามนุษย์ต่อเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกำหนดให้มีการเพิ่มมาตรา ๑๓/๑ ซึ่งมีความว่า ผู้ใดแจ้งแก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจให้ทราบว่ามีกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าได้กระทำโดยสุจริตย่อมได้รับความคุ้มครองไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา และในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติความผิดขึ้นใหม่เป็นความผิดฐานใช้เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี หรือผู้มีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ทำงานหรือให้บริการอันอาจเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงในมาตรา ๕๖/๑ เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สิทธิและมาตรการทางกฎหมาย ข้อตกลงและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทยประกอบด้วย พิธีสาร กฎหมายและปฏิญญาต่าง ๆ จำนวนมาก โดยมีสาระสำคัญคือการคุ้มครองตามกฎหมายภายในและตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ทั้งกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญและกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ อาทิ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้น ซึ่งตามหลักการดังกล่าวเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินการของรัฐไทยในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการกำหนดพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามแต่ละพระราชบัญญัติเป็นการเฉพาะ

ในส่วนของกฎหมาย TVPA (Trafficking Victims Protection Act) ได้รับการอนุมัติโดยรัฐสภาสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ

ในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ของสหรัฐอเมริกา โดยมีการจัดตั้งสำนักงานเพื่อการตรวจสอบและต่อสู้กับการค้ามนุษย์ (Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons (J/TIP)) ขึ้นภายใต้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา มีหน้าที่หลักในการตรวจสอบและป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ทั้งภายในสหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ โดยหนึ่งในหน้าที่หลักของสำนักงาน TIP Office คือ การจัดทำรายงานเพื่อเสนอต่อรัฐสภาสหรัฐอเมริกาในเดือนมิถุนายนของทุกปี ซึ่งสหรัฐอเมริกาจัดระดับประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ในกฎหมาย TVPA เป็น ๔ ระดับ ได้แก่

ระดับที่ ๑ (Tier 1) คือ ประเทศที่ดำเนินการสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ทั้งด้านการป้องกันและบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์และการคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์

ระดับที่ ๒ (Tier 2) คือ ประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา แต่มีความพยายามปรับปรุงแก้ไข

ระดับที่ ๒ ที่ต้องจับตามอง (Tier 2 Watch List) ซึ่งต้องจับตามองเป็นพิเศษคล้ายกับ Tier 2 โดยมีจำนวนเหยื่อการค้ามนุษย์เพิ่มขึ้น หรือไม่มีหลักฐานชัดเจนว่ารัฐบาลเพิ่มความพยายามดำเนินการต่อต้านการค้ามนุษย์

ระดับที่ ๓ (Tier 3) คือ ระดับต่ำสุด หมายถึงประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาและไม่มี ความพยายามแก้ไข ซึ่งสหรัฐอเมริกาอาจพิจารณาระงับการให้ความช่วยเหลือที่มีให้ความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมและการค้าได้ รวมถึงอาจไม่ใช้งบประมาณสนับสนุนแก่ลูกจ้างของรัฐบาลประเทศระดับที่ ๓ (Tier 3) ในการเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษาและวัฒนธรรม คัดค้านความช่วยเหลือที่รัฐบาลประเทศนั้น ๆ อาจได้รับจากสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund-IMF) และธนาคารโลก (World Bank)

เกณฑ์ในการจัดระดับประเทศต่าง ๆ ใน TIP Report อ้างอิงถึงมาตรฐานขั้นต่ำในการขจัดการค้ามนุษย์ตามมาตรา ๑๐๘ ของกฎหมาย TVPA ได้แก่

๑. รัฐบาลห้ามไม่ให้มีการค้ามนุษย์ และมีการลงโทษหากมีการค้ามนุษย์เกิดขึ้น
๒. รัฐบาลกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนและเพียงพอต่อการค้ามนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการแสวงประโยชน์ทางเพศ การค้ามนุษย์ที่มีเหยื่อเป็นเด็ก หรือการค้ามนุษย์ที่มีการข่มขืน การลักพาตัว หรือที่มีเหยื่อเสียชีวิต
๓. รัฐบาลกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงเพียงพอต่อการป้องกันไม่ให้เกิดการค้ามนุษย์ และสะท้อนความร้ายแรงของความผิด

๔. รัฐบาลแสดงให้เห็นถึงความพยายามอย่างจริงจังและต่อเนื่องในการขจัดปัญหาการค้ามนุษย์ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

๔.๑ มีการสืบสวนและดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด

๔.๒ มีการคุ้มครองเหยื่อและช่วยเหลือเหยื่อในกระบวนการสืบสวนและดำเนินคดี

๔.๓ มีการกำหนดมาตรการป้องกันการค้ามนุษย์ เช่น การให้ข้อมูลและความรู้แก่สาธารณชนเกี่ยวกับสาเหตุและผลจากการค้ามนุษย์ การกำหนดอัตลักษณ์ของบุคคล (การจดทะเบียนการเกิดและการให้สัญชาติ เป็นต้น) และการป้องกันการใช้แรงงานบังคับหรือแรงงานเด็ก

๔.๔ มีการร่วมมือกับรัฐบาลประเทศอื่น ๆ เพื่อสืบสวนและดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด

๔.๕ มีการส่งผู้กระทำผิดฐานค้ามนุษย์ข้ามแดนตามกฎหมายและความตกลงระหว่างประเทศ

๔.๖ มีการเฝ้าระวังรูปแบบการเข้าออกเมืองเพื่อหาหลักฐานกรณีการค้ามนุษย์ และหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายได้ใช้ประโยชน์จากหลักฐานที่ได้รับในการสืบสวนและดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด โดยคุ้มครองสิทธิของเหยื่อในการเดินทางเข้าออกประเทศของตน

๔.๗ มีการสืบสวน ดำเนินคดี และลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการค้ามนุษย์ รวมทั้งมีมาตรการที่เหมาะสมต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เพิกเฉยต่อการค้ามนุษย์

๔.๘ จำนวนเหยื่อการค้ามนุษย์ที่ไม่ใช่ประชากรของประเทศนั้น ๆ มีจำนวนน้อย

๔.๙ มีการติดตามประเมินความพยายามตามข้อ ๔.๑-๔.๘ และแจ้งผลการประเมินให้สาธารณชนทราบเป็นระยะ

๔.๑๐ มีความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์จากปีที่แล้ว

๔.๑๑ มีความพยายามอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อลดความต้องการของการค้าเพื่อแสวงประโยชน์ทางเพศ และลดการมีส่วนร่วมของประชากรของประเทศนั้น ๆ ในการท่องเที่ยวเพื่อแสวงประโยชน์ทางเพศ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักวิชาการ, ๒๕๕๘, น. ๙-๑๐)

กลไกความร่วมมือและการเจรจาผลักดันการจัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศ

๑. กลไกความร่วมมือ

การดำเนินงานในระดับทวิภาคี ให้ความสำคัญในการเจรจาผลักดันการจัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศในระดับทวิภาคี โดยได้จัดทำกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นประเทศต้นทางของเส้นทางค้ามนุษย์ คือ ลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม และเจรจาทวิภาคีกับประเทศปลายทาง อาทิ มาเลเซีย สิงคโปร์ ญี่ปุ่น แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกา เอมิเรตส์ เป็นต้น เพื่อสร้างกลไกประสานความร่วมมือในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ

การดำเนินงานในระดับอนุภูมิภาค ประเทศไทยได้ริเริ่มการประชุมระดับรัฐมนตรีในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงเรื่องการค้ามนุษย์ (Coordinated Mekong Ministerial Initiative Against Trafficking - COMMIT) เมื่อปี ๒๕๔๗ ซึ่งประกอบด้วย กัมพูชา ลาว พม่า เวียดนาม จีน (ยูนนาน) และไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประสานงานการจัดทำแผนปฏิบัติการ รวมทั้งติดตามประเมินผลเรื่องการค้ามนุษย์ป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ภายในอนุภูมิภาคฯ โดยมีสำนักงานโครงการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงของสหประชาชาติ (UN Inter-Agency Project on Human Trafficking in the Greater Mekong Sub-region - UNIAP) เป็นฝ่ายเลขานุการตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร (นนทพรรณ ศรีมังกร, ๒๕๕๓, น. ๒๑-๒๒)

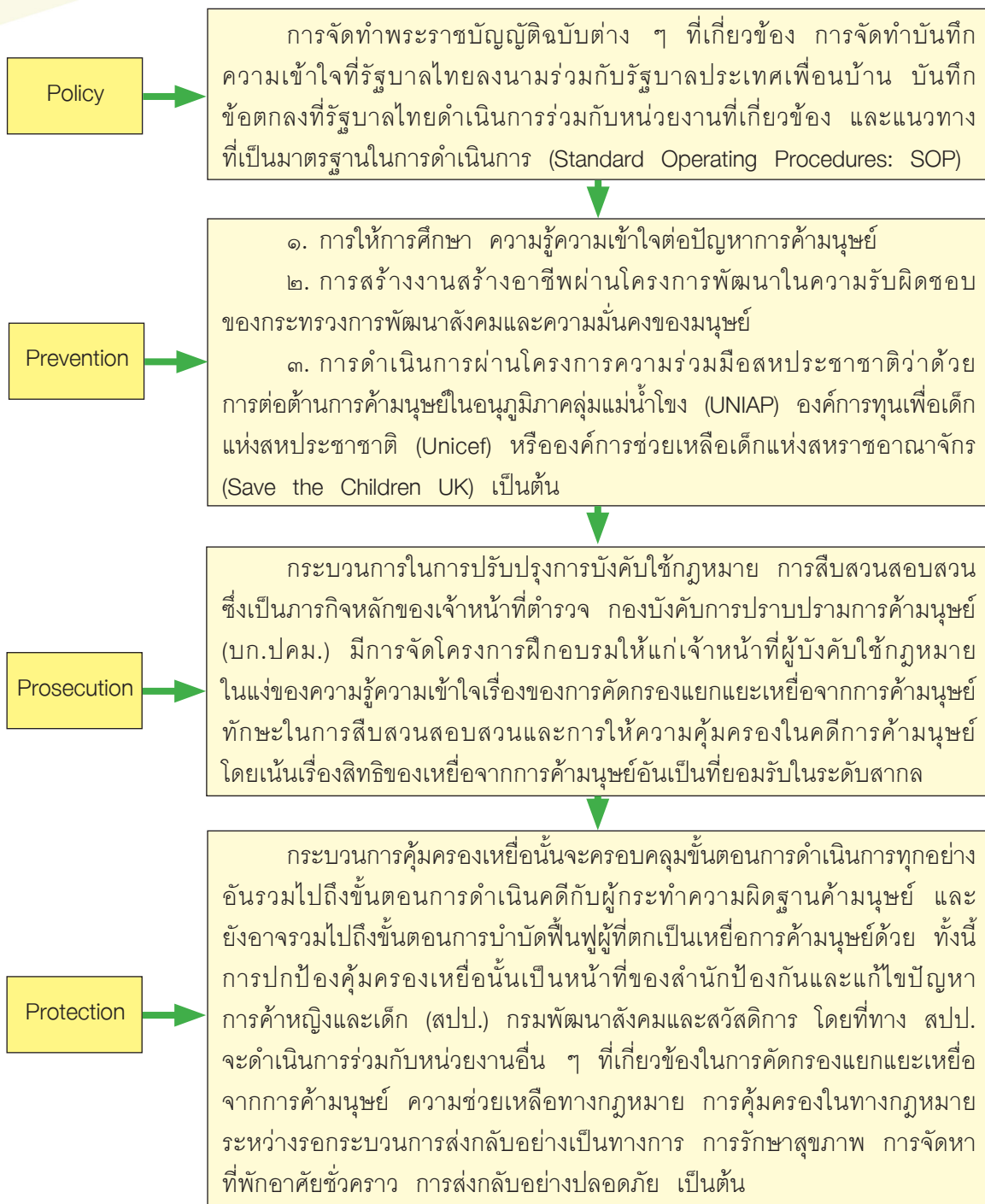
การดำเนินงานในระดับสากล ได้มีการก่อตั้งองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization หรือ ILO) เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๙ (พ.ศ. ๒๔๖๒) ซึ่งเป็นหน่วยงานชำนาญพิเศษในระบบของสหประชาชาติที่มีภารกิจเพื่อแสวงความเป็นธรรมทางสังคมและส่งเสริมการทำงานที่มีคุณค่าสำหรับชายและหญิงทุกที่ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ มิติหญิงชาย หรือภูมิหลังทางสังคม ILO ทำงานสู่เป้าหมายนี้โดยผสมผสานการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ เข้ากับการให้ความร่วมมือทางวิชาการและแลกเปลี่ยนข้อมูล ปัจจุบัน ILO ได้มีอนุสัญญาทั้งสิ้น จำนวน ๑๘๘ ฉบับ (อนุสัญญา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Convention” หมายถึง สนธิสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมายหลังจากที่ให้สัตยาบันแล้ว) อนุสัญญาจะมีผลบังคับใช้กับประเทศสมาชิกต่อเมื่อประเทศสมาชิกได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนั้นแล้ว (สรายุทธ ยะหะกร, ๒๕๕๘, น. ๑๑๑)

๒. การเจรจาผลักดันการจับตาดูการขบวนการค้ามนุษย์ระหว่างประเทศ

ประเทศไทยในฐานะที่มีบทบาทนำในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ได้แสดงบทบาทสำคัญในการต่อต้านการค้ามนุษย์ภายในอาเซียนมาโดยตลอด โดยเฉพาะการกระชับความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนภายใต้กรอบปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือในการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (ASEAN Declaration Against Trafficking in Persons Particularly Women and Children) ซึ่งประเทศไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ ได้รับรองปฏิญญาอาเซียนฯ เมื่อปี ๒๕๔๗ โดยประเทศไทยร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ ได้เห็นชอบในหลักการให้มีการจัดทำอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการปราบปรามการค้ามนุษย์ (ASEAN Convention on Combating Human Trafficking) ในปี ๒๕๕๐ ปัจจุบันกำลังอยู่ในระหว่างหารือจัดทำร่างอนุสัญญาดังกล่าว การดำเนินงานในกรอบพหุภาคีและตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ประเทศไทยลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ (UN Convention Against Transnational Organized Crime) เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๓ และลงนามพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children) และพิธีสารเพื่อต่อต้านการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานโดยทางบก ทะเลและอากาศ (Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air) เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๔ แต่ยังไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาและพิธีสารดังกล่าว เนื่องจากกำลังอยู่ในขั้นตอนแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายให้เอื้อต่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ รวมถึงองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ (นันทพวรรณ ศรีมังกร, ๒๕๕๓, น. ๒๑-๒๒)

เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ประเทศไทยได้ส่งมอบสัตยาบันสารไปยังเลขาธิการอาเซียนเกี่ยวกับอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก กำหนดให้การค้ามนุษย์ การมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร การฟอกทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการขัดขวางความยุติธรรม เป็นความผิดอาญา รวมทั้งกำหนดมาตรการและสาขาความร่วมมือในการป้องกันการค้ามนุษย์ การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และความร่วมมือในทางกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญามีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐

สำหรับแนวทางการจัดการปัญหาการคุ้มครองสำหรับในประเทศไทยได้กำหนด
มาตรการและกลไก สรุปดังแผนภาพที่ ๑

ที่มา: โครงการความมั่นคงศึกษา, ๒๕๕๘, น. ๓๑-๓๖.

บทวิเคราะห์

จากกลไกการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาไปสู่การขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดช่องว่างทางสถานะเศรษฐกิจและสังคม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ทำให้เกิดการเอาเปรียบต่อเด็กและผู้หญิงที่เป็นกลุ่มอ่อนแอในสังคมด้วยการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มที่อ่อนแอและขาดโอกาสในสังคมเหล่านี้ ซึ่งรูปแบบการแสวงหาประโยชน์ในลักษณะการค้ามนุษย์มีหลากหลายรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. การค้ามนุษย์เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศ (Trafficking for Sexual Exploitation) เช่น การถูกหลอกหรือบังคับให้ทำงานบริการทางเพศ การค้าประเวณี การใช้สื่อลามก และการค้ามนุษย์ การถูกกักขัง การถูกทารุณกรรมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ซึ่งปรากฏในรูปแบบของการถูกลักพาตัว การซื้อขายหรือการบังคับเข้าสู่ตลาดทางเพศ โดยในงานวิจัยของเนตรดาว เถาถวิล (๒๕๕๙, น. ๑๘๗-๑๘๘) เรื่องเพศพาณิชย์ข้ามพรมแดน: ประสบการณ์ของหญิงลาวในธุรกิจบริการทางเพศในพรมแดนไทย-ลาว พบว่า ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนและทำงานเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศในพื้นที่ชายแดนสามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก ผู้หญิงลาวที่ถูกล่อลวงให้เดินทางข้ามพรมแดนโดยไม่รู้ว่างานที่ตนเองต้องทำเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศ กลุ่มที่สอง ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยด้วยความสมัครใจเพื่อทำงานอื่นและถูกล่อลวงหรือบีบบังคับให้ขายบริการทางเพศ กลุ่มที่สาม ผู้หญิงลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยโดยสมัครใจเพื่อขายบริการทางเพศ เป็นต้น

๒. การค้ามนุษย์เพื่อรับจ้างบ้าน เป็นการทำให้ผู้หญิงและเด็กตกอยู่ในภาวะผูกมัดด้วยหนี้สินจากการกู้ยืมที่ต้องเสียดอกเบี้ยสูงของผู้จัดหาและถูกบังคับใช้แรงงานจากนายจ้าง แม้ลักษณะงานนั้นจะเป็นทางเลือกและไม่เหมาะสม ซึ่งผู้หญิงและเด็กเหล่านั้นอาจถูกบังคับให้ทำงานในโรงงานหรือในร้านอาหาร โดยรูปแบบของการยึดหนังสือเดินทาง กักขังหน่วงเหนี่ยว ยึดค่าข้าว ค่าค่าน้ำ ค่าที่พัก เป็นต้น โดยในงานวิจัยของสุพัทธมณี กันแตง และพิชญ์ อภิธมาจารย์โยธิน (๒๕๖๑, น. ๖๙) เรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับการได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกายของสตรีในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้กล่าวถึงสถานการณ์ ปัญหา และระดับความรุนแรงในประเทศกลุ่มอาเซียน พบว่า มีความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีต่อสตรีซึ่งเชื่อมโยงกับแบบแผนความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมในระบบชายเป็นใหญ่ โดยเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่นำ

ไปสู่การแสดงออกที่รุนแรงต่อผู้หญิง ได้แก่ ความรุนแรงภายในครอบครัว การทำร้ายร่างกายสตรี การทุบตีภรรยา การข่มขืน การคุกคามทางเพศ การลวนลามทางเพศ การทารุณกรรมทางเพศ การทำอนาจาร การแท้งโลมด้วยสายตา การบังคับให้แต่งงาน การฉุดกระทำข้ำเรา และการทำแท้งทารกเพศหญิง เป็นต้น

๓. การค้ามนุษย์เพื่อบังคับใช้แรงงาน (Trafficking for Labor Force) นักค้ามนุษย์จะจัดหาและลักพาโดยการหลอกลวงและการข่มขู่ บังคับให้ผู้ตกเป็นเหยื่อทั้งผู้ชายผู้หญิง และเด็กทำงานในหลายประเภท เช่น เกษตรกรรม ประมง งานก่อสร้างและงานรับใช้ในบ้าน รวมถึงงานที่ต้องใช้แรงงานอย่างไม่เหมาะสม ทำงานไม่มีวันหยุด ไม่ได้ค่าตอบแทนหรือได้แต่น้อย แรงงานเหล่านี้จะไม่มีวันจ่ายหนี้สินที่ยืมมาได้หมด โดยในงานวิจัยของกิริณี ธรรมภิบาลอุดม (๒๕๕๘, น. ๕๒) เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในห่วงโซ่การผลิต: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมประมงของประเทศไทย ได้สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นมาตรการการกำกับดูแลจากทางภาครัฐ ซึ่งมักปรากฏในรูปแบบของมาตรการและกฎหมายทางอาญาโดยมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ด้วยข้อจำกัดของทางภาครัฐทำให้การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านการบังคับใช้แรงงานบังคับ และการแก้ปัญหาดังกล่าวในภาคธุรกิจนี้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

๔. การค้ามนุษย์เพื่อไปเป็นขอทาน เป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการที่ถูกจัดหามาจากหมู่บ้านห่างไกลในชนบทจากในต่างประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตนไม่มีความเข้าใจในภาษาท้องถิ่นและไม่มีความคุ้นเคย รวมทั้งไม่รู้เส้นทางต่าง ๆ และต้องอยู่ในสายตาของพวกนายหน้า ซึ่งจะมารวบรวมเงินจากการขอทาน โดยในงานวิจัยของไพรัช บวรสมพงษ์ (๒๕๕๙, น. ๗๐-๗๑) เรื่องการจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ในรูปแบบการแสวงหาประโยชน์จากการขอทาน ได้สะท้อนให้เห็นว่าท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้น การแสวงหาประโยชน์จากมนุษย์ในลักษณะการนำคนมาขอทานหรือการบังคับขอทาน (Beggar Exploitation) ได้เกิดขึ้นแพร่หลายทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยที่มีบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างจากด้วย “การให้การช่วยเหลือแก่ผู้ที่ยากจนกว่า” ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการนำพาบุคคลมาเป็นขอทานทั้งในลักษณะสมัครใจหรือขู่ข่มขู่บังคับเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยกลุ่มนักค้ามนุษย์ที่ดำเนินการกันอย่างเป็นขบวนการ ทำงานเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายทั้งในระดับชุมชนเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงบุคคลในสังคมในฐานะ “ผู้ให้” ที่ทำให้ปรากฏการณ์ขอทานยังดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง

จากลักษณะและรูปแบบการค้ำนุษย์ข้างต้น สามารถวิเคราะห์โครงสร้าง ระบบ และสาเหตุได้ ดังนี้

๑. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมผ่านโครงสร้างทางสังคมที่ชายเป็นใหญ่ เกิดการกดขี่ การเอาเปรียบต่าง ๆ และการใช้ความรุนแรงทางตรงกลายเป็นเรื่องธรรมดาหรือยอมรับได้ในสังคม อิทธิพลของปัจจัยทางวัฒนธรรม ทำให้คนในสังคมมองไม่เห็นว่ปรากฏการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่เป็นความรุนแรง (วราภรณ์ มนต์ไทรเวศย์, ๒๕๕๖, น. ๒๔๘)

๒. สถานการณ์ความยากจนจำแนกเป็น ๔ มิติ คือ ๑) จนทรัพย์สิน คือ ขาดวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิต อันเป็นความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงโครงสร้างรายได้ โครงสร้าง ของระบบการจัดเก็บภาษี และโครงสร้างการกระจายการถือครองที่ดินในฐานะที่ดินนั้น เป็นปัจจัยพื้นฐานของการผลิตในภาคเกษตรกรรมและเป็นปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย ๒) จนโอกาส คือ ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงระบบการศึกษา การบริการสาธารณสุข การจัดสวัสดิการสังคม การบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานและการถูกตัดขาดจากฐาน การกระจายทรัพยากรของสังคม ซึ่งความจนในมิติของโอกาสเหล่านี้จะเป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่ความจนในมิติอื่น ๆ ๓) จนอำนาจ คือ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไร้อำนาจต่อรอง ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจสาธารณะ และมักจะได้รับผลกระทบ จากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะเป็อำนาจรัฐหรืออำนาจทางสังคม ๔) จนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การที่ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม ถูกบีบบังคับ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ การได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น เพศ สีดิว ชาติพันธุ์ ศาสนา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคม การศึกษา และกระบวนการ ทางกฎหมาย (ไททัศน์ มาลา, ม.ป.ป., น. ๒)

๓. ความอคติทางเชื้อชาติ อันเป็นผลผลิตจากการกระทำทางประวัติศาสตร์ ที่ได้สร้างและผลิตซ้ำความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมไทยและแรงงานข้ามชาติ (วราภรณ์ มนต์ไทรเวศย์, ๒๕๕๖, น. ๒๔๙) อคติที่เกิดจากการนำมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ของตนเองไปตัดสิน ประเมินค่าวิถีชีวิต ความเป็นมนุษย์ และวัฒนธรรมของผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากของตนว่าต่ำกว่า ซึ่งเป็นสำนึกที่หลงชาติตนเองว่าเหนือกว่าผู้อื่น (Ethnocentrism)

๔. ความไม่เป็นเอกภาพของการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ เกี่ยวกับการค้ำนุษย์ เนื่องจากการทำงานของหน่วยงานมีความทับซ้อนส่งผลในเชิง

การบริหารที่ไม่สามารถติดตามการดำเนินงานตามนโยบาย และขาดระบบการรายงานติดตามอย่างต่อเนื่อง (ภัทรารวรรณ เวชศาสตร์, ๒๕๕๘, น. ๗๓)

นอกจากนี้ในเชิงของการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พบว่า ยังมีมาตรการที่ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับขนาดของปัญหาในประเทศไทยที่สภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับเจ้าหน้าที่ และสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในทุกระดับล้วนเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหา ดังนั้นหากพิจารณาในเชิงนโยบายควรมีการกำหนดกฎหมายและมาตรการการลงโทษที่ชัดเจนและครอบคลุมทุกการกระทำของผู้กระทำผิด และควรมีการกำหนดกระบวนการคุ้มครองและกลไกที่ชัดเจนสำหรับผู้ให้เบาะแสและผู้ให้ความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลสำคัญจะช่วยให้เกิดความมั่นใจ และทำให้เกิดความร่วมมือกันในทุกภาคส่วนมากขึ้น

บทสรุป

ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่ประชาคมโลกให้ความสำคัญและเร่งหามาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา เนื่องจากการค้ามนุษย์ถือว่าการลิดรอนสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คุกคามความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ ทำลายความมีเกียรติและศักดิ์ศรีของมนุษย์ และด้วยความซับซ้อนทางสังคม ปัญหาการค้ามนุษย์จึงเป็นรูปแบบของการค้าทาสสมัยใหม่ (Modern day slavery) ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศและภูมิภาค ตลอดจนความมั่นคงระหว่างประเทศ

ดังนั้นกลไกการจัดการและลดปัญหาการค้ามนุษย์นั้น ทุกฝ่ายระดับควรมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นแบบหุ้นส่วนของปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดลักษณะการทำงานที่สอดประสานไปในทิศทางเดียวกัน และปรับปรุงกลไกการติดตามและประเมินผลการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบทั้งจากภายนอกและผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ลดความทับซ้อนของภาระหน้าที่ของคณะกรรมการและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง ในด้านการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ควรมีกำหนดมาตรการการลงโทษที่ชัดเจนและครอบคลุมทุกการกระทำของผู้กระทำผิด

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และ เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล. (๒๕๕๘). สารระสำคัญและข้อสังเกตบางประการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, ๗(๒), ๗๔-๘๓.
- กิริณี ธรรมภิบาลอุดม. (๒๕๕๘). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในห่วงโซ่การผลิต: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมประมงของประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ*, ๖(๒), ๕๒-๖๕.
- โครงการความมั่นคงศึกษา. (๒๕๕๘). *การค้ามนุษย์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สแควร์ปริ้นท์ ๙๓.
- ไททัศน์ มาลา. (ม.ป.ป). *การเมืองเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: บทเรียน วิกฤติ และความท้าทาย*. ม.ป.ท.
- นนทพรรณ ศรีมังกร. (๒๕๕๓). บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการต่อต้านการค้ามนุษย์. *วารสารสมาคมสหประชาชาติแห่งประเทศไทย*, ๕๗, ๒๐-๒๕.
- เนตรดาว เกาถวิล. (๒๕๔๙). เพศพาณิชย์ข้ามพรมแดน: ประสบการณ์ของหญิงลาวในธุรกิจบริการทางเพศในพรมแดนไทย-ลาว. *วารสารสังคมศาสตร์*, ๒, ๑๖๙-๒๐๒.
- พัทธกร ศาสนะสุพินธ และคณะ. (๒๕๕๕). กระบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย: ประเทศไทยเป็นประเทศต้นทาง. *วารสารวิจัย มข.*, ๑๒(๑), ๑๐๒-๑๑๒.
- ไพรัช บวรสมพงษ์. (๒๕๕๙). การจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ในรูปแบบการแสวงหาประโยชน์จากการขอลาน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, ๙(๓), ๖๗-๙๐.
- ภัทราวรรณ เวชศาสตร์. (๒๕๕๘). แนวทางการแก้ปัญหาการค้ามนุษย์อย่างบูรณาการ. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, ๖(๔), ๖๗-๘๑.
- เมขลา วุฒิมวงศ์ และ สีดดา สอนศรี. (๒๕๕๖-๒๕๕๗). การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: การสร้างกำแพงหรือสะพานของการค้ามนุษย์. *วารสารการเมืองการปกครอง*, ๔(๑), ๒๕๖-๒๗๖.
- วรภรณ์ มนต์ไทรเวศย์. (๒๕๕๖). แรงงานต่างด้าวในภาคประมงกับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม. *ดำรงวิชาการ*, ๑๒(๒), ๒๘๑-๓๐๖.
- สนิท สัตโยภาส. (๒๕๕๙). แรงงานต่างด้าวกับความมั่นคงทางสังคม. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, ๗(๑), ๑๙๓-๒๐๗.

สรายุทธ ยะหะกร. (๒๕๕๘). การคุ้มครองในประเทศไทย. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การวิจัยรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*, ๕(๒), ๑๐๖-๑๑๘.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สำนักวิชาการ. (๒๕๕๘). *การป้องกันปราบปรามการคุ้มครอง: วาระแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ.

สุขพัชรมณี กันแต่่ง และ พิษณุ อภิสมภารโยธิน. (๒๕๖๑). การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับการได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกายของสตรีในจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ*, ๗, ๖๗-๙๐.